

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Děti mladší 3 let v mateřské škole

Vypracovala: Hana Cigánková

Vedoucí práce: Mgr. Eva Svobodová

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 7. března 2015

Hana Cigánková

Poděkování

Děkuji především vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Evě Svobodové za vstřícný přístup, vedení a rady. Dále všem kolegyním a paním učitelkám, které byly ochotné vyplnit dotazníky.

ABSTRAKT

CIGÁNKOVÁ, H. *Děti mladší tří let v mateřské škole*. Bakalářská práce.

České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeská univerzita České Budějovice, 2015.

47s.

Tématem bakalářské práce je přijímání dětí mladších tří let k docházce do mateřské školy. Teoretická část je zaměřena na vývojová specifika dětí od jednoho do tří let. Praktická část obsahuje rozhovory a dotazníky s učitelkami, které pracují s touto věkovou skupinou.

Cílem bakalářské práce je vypracování metodického postupu pro práci s dětmi od jednoho do tří let v mateřské škole.

KLÍČOVÁ SLOVA

mateřská škola, děti, vývojová specifika, metodický postup, rozhovory

ABSTRACT

CIGÁNKOVÁ, H. Children under three years in Kindergarten. Bachelor thesis. České Budějovice: Faculty of Education University of South Bohemia in České Budějovice, 2015. 47 p.

The topic of this bachelor thesis is admitting children under than three years in Kindergarten. The teoretical part is focused on the developmental specifics of children from one to three years. A practical part contains interviews and questionnaires with teachers who work with this age group.

The aim of this thesis is to develop a systematic procedure for working with children from one to three years in Kindergarten.

KEY WORDS

Kindergarten, children, developmental specifics, systematic procedure, interviews

OBSAH

ÚVOD.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	
1. PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	9
1.1. PŘIJÍMÁNÍ DĚTÍ K PŘEDŠKOLNÍMÁ VZDĚLÁVÁNÍ	9
1.2. PŘIJÍMÁNÍ DĚTÍ A STANOVENÍ KRITÉRIÍ.....	10
1.3. PŘIJÍMÁNÍ DĚTÍ A SPRÁVNÍ ŘÍZENÍ	11
1.4 ODVOLÁNÍ.....	12
1.5. PŘIJÍMÁNÍ DĚTÍ MLADŠÍCH TŘÍ LET.....	13
2.VÝVOJOVÁ SPECIFIKA.....	14
2.1. PRVNÍCH ŠEST MĚSÍCŮ	14
2.2. 6.-12. MĚSÍC	15
2.3. 1.-2.ROK	17
2.4. 2.-3.ROK.....	20
2.5. PŘED VSTUPEM DO MATEŘSKÉ ŠKOLY	23
2.6. DÍTĚ NASTUPUJE DO MATEŘSKÉ ŠKOLY	24
PRAKTICKÁ ČÁST	
3. DĚTI MLADŠÍ TŘÍ LET V MATEŘSKÉ ŠKOLE	28
3.1. ODBORNÁ DISKUZE	28
3.2. PRÁCE V MATEŘSKÉ ŠKOLE S DVOULETÝMI DĚTMI - REFLEXE	29
3.3. DOTAZNÍKY	36
3.4. METODIKA PRÁCE S DVOULETÝMI DĚTMI	39
ZÁVĚR	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	46

ÚVOD

V současné době je legislativně možné přijímání dětí mladších tří let do mateřské školy. Výjimkou nejsou ani děti mladší dvou let. Cílem bakalářské práce je tedy vypracovat metodický postup pro práci s touto věkovou skupinou v mateřské škole. V teoretické části jsou zpracována vývojová specifika dětí od jednoho do tří let. V praktické části jsou uvedeny rozhovory a dotazníky s učitelkami, které pracují s touto věkovou skupinou na jejichž podkladě je vypracován právě uvedený metodický postup pro práci s dětmi od jednoho do tří let v mateřské škole.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání je dnes chápáno jako nedílná součást celého vzdělávacího systému. Jeho cílem je podporovat rozvoj osobnosti dětí, podílet se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení si základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Mateřská škola také umožňuje rodinám skloubit rodinný a profesní život, ale rozhodně nelze toto pokládat za klíčovou funkci předškolního vzdělávání. Mateřská škola především poskytuje předškolním dětem vhodné prostředí, které je výzvou pro zvládnutí jejich zdatností.

Předškolním vzděláváním se zabývá zákon č. 561/ 2004 Sb. o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a některém jiném vzdělávání ve školách a školských zařízeních.¹

1.1. Přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání

Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku zpravidla od tří do šesti let (§ 34 odst. 1 zákona č. 561 / 2004 Sb., školského zákona ve znění pozdějších předpisů) Ředitelka mateřské školy stanoví v dohodě se zřizovatelem místo, termín a dobu pro podání žádosti o přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání pro následující školní rok a zveřejní je způsobem v místě obvyklým (§ 34 odst. 2 zákona č. 561 / 2004 Sb., školského zákona ve znění pozdějších předpisů).

O přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání rozhoduje ředitelka školy za podmínek stanovených v § 34 a § 165 odst. 2 zákona č. 561 / 2004 Sb., školského zákona ve znění pozdějších předpisů. K předškolnímu vzdělávání jsou přednostně přijímány děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky (§ 34 odst.4 zákona č.561/2004 Sb., školského zákona ve znění pozdějších předpisů).Pokud nelze takovéto dítě přijmout z kapacitních důvodů, zajistí obec, v níž má dítě místo trvalého pobytu, zařazení do jiné mateřské školy (§ 179 odst. 5 zákona č. 561 / 2004 Sb., zákona ve znění pozdějších předpisů. Dítě může být přijato k předškolnímu vzdělávání i v průběhu

---

¹ Zákon č. 561 /2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání;
In Sbíрка zákonů 2004

školního roku (§ 34 odst. 7 zákona č. 561 / 2004 Sb., školského zákona ve znění pozdějších předpisů).

Ředitelka školy rozhoduje o stanovení zkušebního pobytu dítěte, jehož délka nesmí přesáhnout tři měsíce (§ 34 odst. 3 zákona č. 563 / 2004 Sb., školského zákona ve znění pozdějších předpisů. ²

Ředitelka školy může, po předchozím písemném upozornění oznámeném zákonnému zástupci dítěte, rozhodnout o ukončení předškolního vzdělávání, jestliže ukončení doporučí v průběhu zkušebního období pobytu dítěte lékař nebo školské poradenské zařízení (§ 35 odst. 1 písm. c) zákona č. 561/ 2004 Sb., školského zákona ve znění pozdějších předpisů).

Při přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání je zapotřebí dodržet podmínky dle § 34 odst. 5 zákona č. 561 / 2004 Sb., školského zákona ve znění pozdějších předpisů a § 50 zákona č. 258 / 2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví ve znění pozdějších předpisů. Mateřská škola může přijmout pouze dítě, které se podrobilo stanoveným pravidelným očkováním, má doklad, že je proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci.

1.2. Přijímání dětí a stanovení kritérií

Ředitelka školy stanoví kritéria, podle kterých bude postupovat při rozhodování o přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání v případě, kdy počet žádostí podaných zákonnými zástupci dětí o přijetí, ve stanoveném termínu a době pro podání žádostí o přijetí k předškolnímu vzdělávání v daném roce překročí maximální počet dětí pro mateřskou školu. Při stanovení kritérií se ředitelka musí vyvarovat kritériím, které by bylo možné považovat za diskriminační.

---

² Zákon č. 563 / 2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, dostupné z msmt.cz

1.3. Přijímání dětí a správní řízení

Při podání žádosti je zákonný zástupce povinen předložit na výzvu oprávněné úřední osoby průkaz totožnosti (§ 36 odst. 4 zákona č. 500 / 2004 Sb., správní řád ve znění pozdějších předpisů).³

V den zápisu mají všechny podané žádosti k přijetí ve stanovené době stejnou váhu, v žádném případě není vytvořeno časové pořadí s přednostní výhodou k přijetí do mateřské školy.

Zákonnou podmínkou k přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání je podání žádosti ve stanoveném termínu, době a místě. Dále předložení písemného vyjádření registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost o tom, že se dítě podrobilo pravidelnému očkování. Pokud zákonný zástupce nepředloží písemné vyjádření lékaře ke dni zápisu, bude písemně vyzván k odstranění těchto nedostatků. Jelikož by ředitelka mateřské školy nestihla zákonem stanovenou lhůtu pro vydání rozhodnutí, která je 30 dní ode dne zápisu, přeruší současně správní řízení na dobu nezbytně nutnou, která je zapotřebí k odstranění důvodů přerušení. O přerušení řízení a jeho ukončení písemně vyrozumí ředitelka mateřské školy žadatele. Pokud žadatel v určené lhůtě nepředloží výše zmíněné písemné stanovisko lékaře, ředitelka mateřské školy v souladu s § 66 odst. 1) písmeno c) správního řádu, řízení zastaví.

Každá žádost zákonných zástupců o přijetí do mateřské školy je opatřena spisem. Tímto spisem se rozumí desky, do kterých jsou vkládány veškeré dokumenty, které se týkají správního řízení. Každý spis je označen spisovou značkou. Spisovou značku tvoří pořadové číslo ze vzestupné řady podacího deníku, číslo s uvedením kalendářního roku a značkou mateřské školy. Spis tvoří zejména žádost zákonného zástupce, stanovisko lékaře, rozhodnutí ředitele, doklad o předání rozhodnutí, informace o přerušení správního řízení, výzva k odstranění nedostatků žádosti, v případě přijetí dítěte do mateřské školy dále spis obsahující kopii rodného listu dítěte, dohodu o docházce do mateřské školy, rozhodnutí o odkladu či rozhodnutí o přijetí do základní školy. Z důvodu ochrany utajovaných skutečností a z důvodu jiných informací, na něž se vztahuje zákonem uložená nebo uznaná povinnost mlčenlivosti, mohou do spisu

---

³ Zákon č. 500/2004Sb., správní řád, In Sbíрка zákonů

nahlížet pouze účastníci řízení. Termín možnosti nahlížení do spisu je zákonným zástupcům sdělen v den přijímání žádostí.

Rozhodnutí o přijetí či nepřijetí se vyhotovuje v písemné podobě. Obsah a formu rozhodnutí popisuje § 67 a § 70 zákona č. 500 / 2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

1.4. Odvolání

Účastník může proti rozhodnutí podat odvolání, jestliže zákon nestanoví jinak. Právo podat odvolání nepřísluší účastníkovi, který se po oznámení rozhodnutí tohoto práva písemně nebo ústně do protokolu vzdal. Pokud odvolatel vzal podané odvolání zpět, nemůže je podat znovu. Statutární orgán právnické osoby má právo podat odvolání proti rozhodnutí, jímž má být omezena způsobilost právnické osoby samostatně jednat před správním orgánem, i když je toto rozhodnutí předběžně vykonatelné. Odvoláním lze napadnout výrokovou část rozhodnutí, jednotlivý výrok nebo jeho vedlejší ustanovení. Odvolání jen proti odůvodnění rozhodnutí je nepřípustné.

Odvolání musí mít náležitosti uvedené v § 37 odst.2 a musí obsahovat údaje o tom, proti kterému rozhodnutí směřuje, v jakém rozsahu ho napadá a v čem je spatřován rozpor s právními předpisy nebo nesprávnost rozhodnutí nebo řízení, jemuž předcházelo. Není-li v odvolání uvedeno, v jakém rozsahu odvolatel rozhodnutí napadá, platí, že se domáhá zrušení celého rozhodnutí. Odvolání se podává s potřebným počtem stejnopisů tak, aby jeden stejnopis zůstal správnímu orgánu a aby každý účastník dostal jeden stejnopis. Nepodá-li účastník potřebný počet stejnopisů, vyhotoví je správní orgán na náklady účastníka. Pokud odvolání směřuje jen proti některému výroku rozhodnutí nebo proti vedlejšímu ustanovení výroku, který netvoří nedílný celek s ostatními, a pokud tím nemůže být způsobena újma některému z účastníků, nabývá zbytek výrokové části právní moci, umožňuje-li to povaha věci. K novým skutečnostem a k návrhům na provedení nových důkazů, uvedených v odvolání nebo v průběhu odvolacího řízení, se přihlídně jen tehdy, jde-li o takové skutečnosti, které účastník nemohl uplatnit dříve. Namítá-li účastník, že mu nebylo umožněno učinit v řízení určitý úkon, musí být tento úkon učiněn spolu s odvoláním.

1.5. Přijímání dětí mladších tří let

Jak je již výše uvedeno, k předškolnímu vzdělávání jsou přijímány děti zpravidla ve věku tří až šesti let. To znamená, že ve výjimečných případech mohou být do mateřských škol přijímány i děti mladší tří let. Například pokud nedojde k naplnění kapacity mateřské škol, může obec jako zřizovatel ředitelce mateřské školy doporučit, aby přijala děti od jednoho a půl až dvou let.

S účinností od 1.12. 2012 došlo ke změně právní úpravy státní sociální podpory dle zákona č. 117 / 1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Společně se změnou podmínek pro pobírání rodičovského příspěvku bylo novelou zákona o státní sociální podpoře zrušeno též dosavadní omezení pobytu dítěte v mateřské škole, nebo jiném obdobném zařízení, jde-li o dítě starší dvou let.

Dětem mladším dvou let je docházka do mateřské školy nebo jiného obdobného zařízení i nadále omezena a to rozsahem 46 hodin v kalendářním měsíci.

Dle platného znění v § 31 odst. 3 písmene e) se docházka do uvedených zařízení nesleduje u dětí starších 2 let.

Je zapotřebí ale poukázat na to, že možnost neomezené docházky těchto dětí do mateřské školy se týká pouze případů, kdy rodič čerpá rodičovský příspěvek podle právní úpravy účinné od 1.1. 2012. Jestliže tedy vznikl rodiči nárok na rodičovský příspěvek podle právní normy účinné do 31. prosince 2011 a rodič nepožádal v souladu s článkem VI. bodem 4. zákona č. 366 / 2011Sb., o změnu rodičovského příspěvku podle nové právní normy, platí i nadále pro pobírání rodičovského příspěvku dosavadní předpisy včetně omezení docházky dítěte do mateřské školy.

Pro zachování tohoto nároku tak dítě mladší tří let může navštěvovat mateřskou školu nejvýše pět dnů v kalendářním měsíci, dítě starší tří let nejvýše čtyři hodiny denně nebo pět dnů v kalendářním měsíci.

Materiály MŠMT, které byly vládě předloženy k projednání v květnu 2011, o zařazování dětí od dvou let věku uvádějí dvě možnosti zařazení těchto dětí, a sice variantu kdy budou vytvořeny zvláštní třídy pro děti tohoto věku, nebo variantu integrace dvouletých mezi starší děti.

Dítě mladší tří let věku se v případě jeho přijetí k předškolnímu vzdělávání zařazuje do třídy pro děti, které v daném roce dovršily nejvýše čtyři roky věku (1.ročník) s tím, že do 2. ročníku postoupí až ve školním roce, v němž dovrší pěti let věku.

V případě, že je dítě mladší tří let věku přijato rozhodnutím ředitele mateřské školy k předškolnímu vzdělávání, stává se dítětem mateřské školy se všemi právy a povinnostmi s tím souvisejícími, právnická osoba vykonávající činnosti mateřské školy se pak při poskytování předškolního vzdělávání tomuto dítěti řídí školskými právními předpisy.

Dítě se k předškolnímu vzdělávání, jehož cíle jsou vymezeny v § 33 zákona č. 561 / 2004 Sb. Z tohoto ustanovení jasně plyne, že předškolní vzdělávání spočívá především ve vzdělávací činnosti, nikoliv v poskytování péče ; dítě přijaté k předškolnímu vzdělávání tedy musí být od počátku připraveno plnit požadavky stanovené rámcovým vzdělávacím programem předškolního vzdělávání a školním vzdělávacím programem dané mateřské školy.

2. VÝVOJOVÁ SPECIFIKA DĚTÍ OD 1 DO 3 LET

2.1. Prvních šest měsíců

Narození prvního dítěte je pro rodiče zcela jistě převratnou událostí. Začíná tím něco nového, dosud nepoznaného. Díky dnešním moderním technologiím jim ale bylo umožněno sledovat ten „nový život“ ještě před jeho samotným zrozením. Hlavou se jim při tom honilo nesčetné množství otázek a většina měla podobný podtext - jak zvládnou co nejlépe provázet své dítě až na práh velkého světa dospělých? Jaká bude jejich nová společná rodina? Jak uvádí prof. Matějček⁴ na soužití s dítětem má vliv mnoho faktorů, a sice zdravotní stav, prospívání či neprospívání dítěte, vývoj, ale i osobnostní charakteristika rodinných vychovatelů. Z vnějších ovlivňujících faktorů jde o ekonomickou situaci rodiny apod. Pozitivním vlivem, pro obě strany, je zajisté patrný odraz výchovy rodičů v dítěti – vědí, co se naučilo, jak se změnilo dítě vývojem, jak samotní rodiče dozráli.

Ze všeho nejdříve se malé novorozeně „musí“ přizpůsobit životu na světě. Je ale naštěstí již od samého počátku vybaveno množstvím reflexních mechanismů – což jsou děje, které probíhají samovolně, to znamená, že se jim nemusíme učit. A tak tedy bez učení děti hned po narození dovedou dýchat, přijímat potravu a vyměšovat nestrávené zbytky potravy. Za první biologickou a i psychologickou interakci mezi dítětem a matkou, na tomto světě, je považováno kojení, které přináší oboustranné upokojení.

Od počátku svého příchodu na svět ale dítě dokáže ještě něco velmi zajímavého, ale především i důležitého, a to je křik. Není to ještě pláč v tom pravém slova smyslu, doprovázený slzami a smutkem v obličeji, nyní j to jen hlasité vyjádření nepohody, tísně, hladu, mokra – zjednodušeně něčeho nepříjemného. Odborné výzkumy ukázaly, že takovýto projev nepohody působí neomylně na dospělého člověka, bez rozdílu pohlaví. Když tedy nemluvně zapláče, nenechá to nikoho klidným. Jde o tzv. „první

---

⁴ MATĚJČEK,Z.; Prvních šest let ve vývoji a výchově dítěte; Praha: Grada, 2005

volání“ o zájem. Takto malé dítě si ještě samo pomoci nedovede, ale dokáže tedy spolehlivě přivolat toho, kdo jej ochrání či zbaví všech neuhů.

Rozhodně tedy není tak zcela bezmocným a bezbranným stvořením. Je to od prvních okamžiků svého bytí aktivní lidská bytost, skrývající v sobě obrovskou vývojovou dynamiku.

Existuje ještě řada dalších reflexů, kterými je dítě vybaveno, některé z nich jsou velmi účelné, jiné ale vypadají jako pozůstatky po našich dávných předcích. Zde se jedná například o tzv. *tonický šíjový reflex*, kdy dítě leží na boku, hlavu má stočenou k jedné straně, jednu paži, s rukou zaťatou v pěstičku, má před obličejem, vypadá to jako by si ji chtělo chránit, a druhou paži má nataženou do druhé strany. Kdybychom mu hlavičku přetočili, změnilo by se automaticky i postavení paží.

Říká se tomu také „šermířské postavení“.

Přibližně od 6. týdne dokáže dítě zrakem zachytit matčiny oči. Jde tedy vlastně o první sociální hru – dívání se s z očí do očí ; i když této pohled je ještě dost kratičký a prchavý. Později si začíná všimnout svých rukou, začne je zkoumat a sledovat.

Koncem 2. měsíce se začíná objevovat první úsměv – je to jev, který nemá žádný jiný živočich. Předtím už sice probíhaly nějaké kmitavé pohyby připomínající úsměv, byl to ale, do tohoto okamžiku, neuvědomělý jev, lidově se říká, že si s dítětem hrají andělíčky.

O měsíc později už se dítě nestáčí jen k jedné straně, tj. nezanechává onen novorozenecký tonický šíjový reflex (postavení šermíře). Dále již zrakem vyhledává a nalézá předměty. Začíná se projevoval tzv. mimickou řečí – gestikuluje pohyby. Čtvrtý měsíc je, kromě jiného, obdobím „ prstových her“ – sledování pohybů rukou a prstů , dotyky a pozorování : ruka – pusa – ruka – oko.

O pár týdnů déle, tedy kolem 5. měsíce, začne dítě rozlišovat své lidi od cizích, zvyká si na známé hlasy. Začíná být někde doma. Následně začne tzv. přebírat iniciativu ; projevuje se první manipulace s předměty.

2.2. 6. – 12. měsíc

Sedmý měsíc je ve znamení pohybů z jednoho místa na druhé. Pro malého kojence je to obrovský úspěch a další pokrok v cestě za vzpřímeným postojem. Dítě se již převaluje ze zad na břicho a obráceně. Touží po tom dostat se tam, kam chce. Jeho záda jsou teď mnohem pevnější, takže může sedět, například v jídelní židličce. Většina dětí se už umí sama posadit a touha sedět a pozorovat svět kolem sebe je přímo živelná.

Může tedy také již cíleně sledovat hračky, zkoumat je a rozeznávat jejich zvuk.

I nohy jsou již pevnější, tak když mu podáme ruku, dokáže se chytit a také postavit, ale potřebuje k tomu stále ještě oporu dospělého. Brzy také pochopí, že mu postačí přetočit se na bok, jednou paží se odstrčit, aby získalo rovnováhu, a bude sedět.

Z hlediska psychického vývoje sedmiměsíční kojeneček si již dokáže zapamatovat tváře všech známých lidí. Začíná chápat, že věci existují, i když je nevidí. Dále dokáže bez problému sledovat pohybující se předměty.

Osmiměsíční kojeneček už sedí pevně, tudíž má zcela volné ruce k tomu aby si hrál. Vlastní silou se zvládne přitáhnout a udrží ve stoji celou svou váhu. Sice ne ještě na dlouho, ale i tak je to velký pokrok. V citovém vývoji nyní dochází ke změně, kdy dítě náhle přestane okolí vnímat přátelsky, objevuje se strach z ostatních lidí, jistotu v tomto období ucítí pouze u mateřské osoby. Právě v tomto čase se u dítěte rozhoduje o důvěře a nedůvěře ke světu a lidem. Strach z cizích lidí může vést k větší plačtivosti. Pokud by dítě nemělo mateřskou osobu, která mu dodává pocitu jistoty, může se stát, že z něj vyroste člověk, který ani v dospělosti nebude nikomu věřit.

Z hlediska fyzického vývoje většina dětí v osmém měsíci umí pevně stát, pokud se zároveň něčeho drží. Zvládne se posadit z lehu na břicho. Umí zdvihnout prsty drobný předmět. Posouvají se po břicho a rukama se přitahují, některé děti se odstrkují, takže to vypadá, že se plazí pozpátku jako raci – nohy jsou stále pasivní. Začínají se samy krmit drobnějšími kousky potravin. Po stránce psychické – zvládnou reagovat na jednoduchý povel – „jak jsi veliký?“, „ukáž mi“, „ne“....

Většina dětí již žvatlá, opakuje „mama“, „tata“; zapojuje se a žvatlá s „dospělou“ intonací, když mluví někdo jiný. Některé děti křičí, aby na sebe upoutaly pozornost, vyjadřují řečí své pocity. Doba mezi devátým a desátým měsícem je často označována jako tzv. „univerzita dětského věku“. Dítě už rozumí svému okolí a dokáže lépe chápat to, co vidí, a to, co samo dělá. Je to také období, kdy se rozvíjejí citové vztahy. Vytvářejí se tedy podmínky pro to, aby byla jakákoliv dovednost posilována a povzbuzována právě citovou odezvou. V dítěti se teď rozvíjí touha učit se v kontaktu s jeho lidským okolím. Pro toto období je též typické systematické zkoumání všeho, co je nahoře, dole, uvnitř, venku... Devítiměsíční kojenci, po stránce fyzické, se prakticky již všichni dokáží zvednout na všechny čtyři a kývat tělem. Někteří chvíli i sami stojí, umějí se předklonit a zvednout hračku, když se drží. S malou podpěrou zvládnou i kroky.

Posun nastává i v psychickém vývoji – děti si křikem přivolávají pozornost a budou čekat na odezvu, pokud se jí nedočkají, budou to zkoušet znovu. Jejich hlasový projev se začne podobat zvukům mateřského jazyka. Začnou si uvědomovat, že nástroj komunikace mají v rukou ony samy.

V období desátého měsíce má dítě touhu napodobovat, všechno a po všech. Charakterizuje jej také velká představivost. Po pohybové stránce – dokáže vylézt na vyvýšenou plochu do 20 cm (schod apod.). Většina dětí sama na chvíli postojí a některé už kolíbatě chodí, s do široka roztaženými nohama.

U dítěte se projevuje tzv. sekvenční hra, kdy všechno možné shazuje, bere a pouští *jedno po druhém*.

První narozeniny

Dítě, kterému se přiblížil první rok jeho života už nemůžeme považovat za bezbranné

stvoření, které není schopno ničeho. Naopak, všechno prozkoumává a objevuje. Začíná chodit, rozumí a používá první slova. Už také potřebuje svůj vlastní prostor – postýlku apod. Zná také některé hříčky jako paci-paci, pá-pá. Uvědomuje si své vlastní já a rozlišuje členy domácnosti, i když stále nejdůležitější osobou je matka. Pokud ještě nevyslovilo svá první slova, velmi brzy to již udělá. Při oslovení např. členů rodiny si může již uvědomit obsah slov, ale dále jedno jiné slovo pokryje celou škálu předmětů, označením „či či“ tak může pojmenovat všechna zvířata.

2.3. 1.- 2.rok

Po prvním roce života se, obrazně řečeno, ze zcela závislého kojence postupně stává stále samotnější batole. Toto období bude trvat ještě následující dva roky.

Jak uvádí Karp⁵, právě batolecí věk je mnohými odborníky považován za vrchol rodičovství. Neexistuje nic totožného, co dospělým pomůže vidět svět tak nádherně jako jedno, dvou či tříleté dítě. Batolata doslova překypují zvědavostí, a nadšením. Není to ale jen období legrace. Na druhou stranu je to etapa doslova zápasnických soubojů. Během těchto let dochází k nejbouřlivějšímu a zároveň nejzábavnějšímu rozvoji v lidském těle. Mnozí se často domnívají, že batolata jsou totéž, co starší děti. Ale rozhodně tomu tak není, proto je zcela irrelevantní takto s nimi zacházet.

Zatímco například právě Matějček často popisuje děti jako obzvláště roztomilá stvoření s individuálními a vývojovými odlišnostmi, Karp přímo naráží na fakt, jak složitá komunikace s touto věkovou skupinou. Dle jeho názoru batolata potřebují způsob dorozumívání jeskynního člověka. V mnoha základních ohledech je lze považovat za malé neandrtálce, což ale rozhodně nelze brát jako urážku. Naopak, jako výchozí myšlenku pro úspěšnou společnou komunikaci a pohled na svět. Z tohoto pohledu jsou batolata houževnatá, netrpělivá a roztržitá a pro pozitivní spolupráci s nimi je zapotřebí silné vůle a jednoduchého jazyka. Jakmile tyto myšlenky dospělí pochopí a převedou je do činů, začnou tuto věkovou skupinu doslova milovat.

Mentální procesy dvouletých dětí jsou velmi podobné mentálním procesům jeskynního člověka. Tříleté dítě přemýšlí spíše jako první vesničané v prehistorických letech než jako vzorná školačka.

5 nejdůležitějších událostí, které činí člověk výjimečným a odlišným od zvířat se odehraje právě v batolecím věku a jsou jimi:

1. vzpřímená chůze

2. manipulace s předměty

3. řeč

---

⁵ Karp,H.; Nejšťastnější batole v okolí ; překlad Dohnalová,M;Praha: Euromedia, 2004

4. abstraktní myšlení

5. vytváření složitých sociálních vztahů

Dovednosti hrubé motoriky:

objev prožitku z chůze

- pro většinu malých dětí je to činnost daleko zajímavější než řeč. Láká je chození, dotýkání se, objevování světa. Toto vše posiluje jejich sebedůvěru. Před druhým rokem už také docela jistě zvládá, s jen malým přidržením se zábradlí či dospělého, chůzi po schodech nahoru i dolů.

Nyní také hází míčem a zvládne do něj, bez větších problémů, i kopnout. Stalo se tak i díky tomu, že v tomto období již většinou zvládne na jedné noze stát a druhou uvolní. Výsledek není ještě zcela jistým, ale plyne z něj, že dítě alespoň na okamžik dokáže udržet rovnováhu na jedné noze. Tato dovednost se bude postupně stále zdokonalovat a za čas z ní bude jízda na koloběžce, na kole atd.

Dovednosti jemné motoriky:

ukazování

- touha dětí být stále se zajímavými věcmi v kontaktu, ukazováním se jich dotýkat

štípání a chňapání

- pozůstatek z prehistorického období, kdy se palec postupně přibližoval blíže k ostatním prstům, aby se mohl dotknout špičky ukazovátka > štípání. Právě batolata jsou v *pinzetovém úchopu* neobyčejně obratná.

Roční dítě dovede nabrat lžící jídlo, ale ještě jej nedokáže dopravit do úst. Tuto činnost zvládne přibližně o 6 – 8 měsíců později.

V půli druhého roku dozrává uvolňování úchopu . např. při vpouštění kuliček do lahvičky.

Jazykové schopnosti:

- nejprve užívání gest, která jsou pro ně výmluvnější a snazší. K mluvení je zapotřebí koordinace činností rtů, jazyka hrdla a bránice.

Uchopovací schopnost úst

- *spojení* – ret – jazyk > *mama, tata* ; uchopovací schopnosti úst se děti učí sami od sebe. Zajímavým způsobem, jak naučit dítě vyjádřit jeho potřebu je naučit ho *znakovat*. Jsou tím zapojována a namáhána tatáž mozková centra jako při mluvení.

Sociálně – emotivní dovednosti

Jednoleté batole je ještě nesoustředěné a velmi impulzivní. Zatím má velmi malé povědomí o budoucnosti. O 6 měsíců později začne objevovat význam „ne“.

Napodobuje činnost dospělých. Od této chvíle by si rodiče měli dávat pozor na ukládání nebezpečných předmětů (např. léky).

1,5 leté batole je přirozeně zvědavé, emocionálně rozkolísané, je vzdorovitě negativní a neuvěřitelně energické.

Zatím není schopno se déle soustředit; koná dříve než přemýšlí.

Neschopnost udržet delší dobu pozornost a její přenášení z jedné věci na druhou

je v tomto období zcela přirozená, avšak o pár let později by, při přetrvávání, takového dítě mohlo být označeno za hyperaktivní.

Zhruba v půli druhého roku se u dítěte začíná projevovat zájem o pořádek či třídění. Jde o náhlou potřebu *být čisté a upravené*. V tomto období je dítě již připraveno na nácvik čistoty (nočník).

Stále těžké je ale pro něj sestavit skládačku s více jak čtyřmi dílky. Dále je pro jeho chápání velmi složitý dvojnásobný příkaz – zapomene jej.

Svede také stavět kostky na sebe, pomocí uvolnění úchopu. *Norma psychologických testů uvádí, že děti kolem 21. měsíce svedou dát 4-6 kostek na sebe tak, aby vytvořily věž či komín a nespady.*⁶

Hra

Batole může s kamarády jíst, pozorovat je při činnosti, ale vždy bude stále ještě vedle nich, nikoliv s nimi. Nabídne hračku, ale když na ni kamarád sáhne, stáhne ji zpět.

Dětská úzkost

Úzkost je základní psychická funkce ovládající chování. Úzkost je, jako prožitek, nepříjemný, tísnivý, omezující a nikdo si v něm rozhodně nelibuje. Na druhou stranu je to ale jev velice užitečný, jelikož nás varuje před nebezpečím, kam nechodit či nelézt. Mírná úzkost tedy posiluje, ale velká naopak oslabuje. I děti jsou některé méně a jiné více úzkostné. Jedny so do všeho hrnou „po hlavě“ nebezpečí nevnímaje, druhé se děsí každého závanu větru. Rozpětí je veliké a fyziologicky zcela přirozené. Vyplývá z toho, že nemůžeme po všech dětech chtít, aby se v zátěžových, nejistých a neznámých situacích chovaly zcela klidně a vyrovnaně. Není tedy nic nenormálního, když má dítě těžkosti při nástupu do mateřské nebo základní školy. Také může být zcela běžné, pokud se dítě v cizím prostředí, např. právě ve školce, bude bát usnout. To proto, že zavřít oči a spát znamená vlastně ztratit kontrolu nad okolním světem. A právě ztráta takové ztráty může vyvolat úzkost, která pak ve vědomí dětí převládne natolik, že nemají na spánek ani pomyšlení. Nepomůže tady žádná domluva, hrozba nebo trest, ale postupné „dodávání jistoty“ a to tak, že dospělí budou u dětí dokud neusnou – tzn. uspávání, uklidňování, aby se necítily opuštěné a ztracené.

Jazykové schopnosti

spojování slabik do slov

- 18. měsíc – 20 – 50 slov; rozumní několika stovkám slov, která od dospělých uslyší. Velký pokrok od 15. měsíce, kdy spojovalo jen asi 2 slabiky dohromady a „papouškovalo“.

Kresba

- převládají krouživé pohyby, svislé čáry – nápodobou; vodorovné jsou obtížnější

---

⁶ MATEJČEK,Z. Šest let ve vývoji a výchově dítěte ; Praha: Grada; 2005

2.4. 2.- 3.rok

Po druhém roce nabírá na rychlosti levá polovina mozku. Jde o hemisféru ovládající řeč, logiku a pravou i levou polovinu těla.

Batole nyní umí vyjádřit pocity slovy, zapamatuje si krátké říkadlo. Právě kolem druhého roku vrcholí „zavilá umíněnost“.

Dovednosti hrubé motoriky:

Dvouletí už nejsou, tedy většinou, v neustálém až hektickém pohybu. Lépe již ovládají svůj pohyb. Chůze je jistá, děti už zvládnou chůzi pozpátku či po špičkách. Dobře, bez obtíží, běhají, obrátí a běží nazpět. Vyspívá schopnost udržení rovnováhy. Občas zvládne i poskoky snožmo, lákadlem jsou schody a poskoky z nich, kdy dochází k experimentům s vlastní rovnováhou.

Jemná motorika:

3 věci ke kterým dvouletý ruce nejrady používá: (dle H.Karpa)

1. tlučení kladívkem
2. kreslení kroužků
3. házení – zlepšuje se tak koordinace pohybu zápěstí

Kostky staví do věží, přibližně o osmi až deseti kusech.

Lžiči již drží pevně a jistě, tak že se z větší části nají samo, i když bude ještě potřeba pomoc, protože jeho nervový systém je ještě nevyzrálý a rychle se vyčerpá jedním druhem činnosti, tudíž se dítě brzy unaví, ne tak fyzicky jako psychicky. Také se zvládne napít z hrnečku a už se moc nepobryndá. Do značné míry je už tedy samostatné.

Jazykové dovednosti:

- typická je věta o třech slovech, z nichž jedním je sloveso.
- neuvívá ještě zájmena, ale vlastní jména, i když zkomolená.
- neovládá časování, skloňování – př. *Máma jít*.

Pro dvouleté dítě existují v řeči pouze jasná pravidla, bez výjimky. Nevycítí, kde by měla nastat změna. Jedno naučené pravidlo zkrátka používá na všechna slova, př. *dobřejší místo lepší* apod. Přibližně do roka si ale podobné výjimky osvojí. Dokáže již také popsat událost, která se odehrává mimo jeho přítomnost, což je velký pokrok od smýšlení *tady a teď*. Už tedy zvládne vyprávět i o lidech, kteří právě nejsou v jeho přítomnosti.

Umí také hovořit o událostech z minulosti. Ale o budoucnosti ještě mluvit nesvede.

Je pro ně snazší myslet na to co se stalo, než na to co bude.

Odborné názory se shodují v tom, že dospělí by měli s batoletem často podnikat jakoukoliv „vyhlídkovou“ trasu, po domově, po okolí atd., s popisováním zajímavých věcí a dějů.

Sociální hra

S uvědoměním si vlastní osoby se mění i vztah k druhým. Dítě v tomto období nesnese, aby se mu druhépletlo do jeho hry a bralo mu hračky, přestože společnost druhých vyhledává. Od této *izolované* hry se postupně dostane ke hře *paralelní*, kdy si děti hrají vedle sebe, napodobují se, mají třeba stejnou hračku. Na společnou hru, se spoluprací, ale ještě nedozrálý, k tomu obvykle dochází až po třetím roce.

Období vzdoru, aneb malí vzteklouni

„Jde o vývojové období, do něhož dítě došlo. Není to defekt, špatný charakter ba ani vývojová vada. Nevzdoruje z potěšení, ale proto, že nezvládlo konfliktovou situaci“.

(Matějček)

Je známým faktem, že některé děti se vztekají už skoro od půl roku, ale až nyní při tom dovedou kopat kolem dokola, mrsknout sebou o zem. Ve vývojové psychologii má období vzdoru téměř stejné místo a postavení jako puberta. Taktéž přichází s pravidelností a jen asi málokdo může říci, že nic podobného u svého dítěte nezapomínal. Rodiče mívají mylnou představu, že bude tento stav trvalý a vidí v tomto vzteku nepřátelský postoj vůči své autoritě anebo předtuchu špatného charakteru dítěte. O nic takového rozhodně nejde, je potřeba pohlížet na to jako na, v jistém smyslu, dočasnou nervovou slabost. Po záchvatu vzteku se z dítěte zkrátka opět stane ten „ roztomilý andílek“. Je dobré mít ale na paměti, že minimálně polovina dětských záchvatů vzteku je často vyprovokována tím, že dospělí příliš spěchají a „ nemají čas“ se s dítětem bavit. Křičí, místo aby mluvili s dítětem klidným rozhodným hlasem.

Nemá příliš smysl za takovéto chování děti trestat. Rovněž nemá moc význam mu ustupovat. Jak již bylo uvedeno, jde svým způsobem o „ záchvat“ a tak je potřeba na něj nahlížet, jako na přírodní jev, který je nezávislý na naší vůli, stejně tak jako na našem chování. Tedy „ musíme“ na něj s nadhledem.

Co však v takových situacích velice pomáhá, můžeme-li v daný okamžik naráz změnit situaci. Tedy dítě buď rázně odvést někam jinam – kde je ticho a zůstane tam chvíli zcela samo, nebo pokud dospělí rychle opustí společnou místnost. Výbuch zlosti má vyjít kamsi do prázdna, neměl by být podporován jakoukoliv odezvou.

Pokud ale dojde k záchvatu v situaci nebo místě, kde není možné uplatnit ani jednu z uvedených metod (ve městě, v obchodě apod.) je vhodné vzít jej do náručí, přitisknout, přidržet a klidně na dítě mluvit – jde o terapii objetí dle Jiřiny Prekopové.

Dle psychologických názorů a výpočtů se uvádí, že za tři roky tohoto vývoje získá dítě tolik, jako nezíská za celou další dobu až do dospělosti, což znamená že do tří let dostane tedy více než ve všech mateřských, základních, středních či vysokých školách, které bude jednou navštěvovat.

Jaké je tedy tříleté dítě? Je povídavé, nadané, fantazijní, na všechno připravené.

Jak uvádí Karp⁷, mozek dítěte v tomto období lze přirovnat k tryskovému letadlu, kdy v prvním roce natankuje palivo, naloží pasažéry a spustí svoje motory. Ve druhém roce už vyšší rychlostí roluje po ranveji. Ve třetím roce jsou již všechny systémy v chodu a šlapou jako hodinky a je zcela připraveno vzletnout.

Hrubá motorika

- už dosáhlo vzpřímeného postoje, naučilo se chodit, běhat a skákat. Nyní si díky tomu

---

⁷ KARP,H.;Nejšťastnější batole v okolí ; překlad DOHNALOVÁ M.; Praha: Euromedia; 2004

dokáže užívat i jízdu na tříkolce, odrážedle atd.

Jemná motorika

- požívá svou „ dominantní ruku“. Jemná pohybová koordinace a s tím související souhra ruky, oka a fantazie natolik vyvrála, že jej tužka „poslouchá“ jeho tvůrčí záměr. Už dokáže spojit dvě čáry, ze kterých je rázem křížek nebo letadlo. Děti začínají kreslit a vypodobňovat věci z okolního světa – to co je zajímavé, to co existuje. Jejich prvními výtvary jsou samozřejmě nejčastěji lidé z jejich blízkého okolí – rodiče, prarodiče ,paní učitelka, paní doktorka. Zpravidla jsou to „ hlavonožci“ – tzn. hlava a obličej, s některými detaily, a k tomu jsou připojeny nohy.

Zřejmě mají pro dítě významnou charakteristiku, z hlediska lidské postavy.

Literatura , jak pedagogicko-psychologická, tak umělecká- se zaměřením na dětský výtvarný projev⁸ shodně uvádí, že dodnes není „ rozluštěna“ záhadná otázka – proč děti ve svých prvních výtvorech nezobrazují, dle dospělých toliko důležitou věc, a sice ruce. Proč je tedy pro jedny z prvních kreseb charakteristická právě postava „ hlavonožce“: Copak to nejsou právě ruce – matky, které hladí, pomáhají, drží při prvních dětských krůčcích ? A i samy dětské ruce ,které jsou v neustálém pohybu – objevují, zkouší, zkoumají, malují, apod.. Děti k postavě ruce začnou přikreslovat až o několik měsíců později, leč otázka, proč tomu tak neudělají dříve, je tak trochu malou uměleckou záhadou. Děti ve věku tří let ale nekreslí jen postavy, ale i domy, dopravní prostředky, zvířata. Jejich fantazie je vskutku neotřelá a bujná, od zvolených barev, po tvary a umístění jednotlivých prvků. Ač nám dospělým nemusí být hned na první pohled zcela jasné co „malý umělec“ právě zachytil, je velmi žádoucí a vhodné, nechat si od něj, jistě s entuziasmem jeho vlastním, vyprávět, co nakreslil. Bylo by ale velmi demotivující hledat na výkresu chyby a upozorňovat na ně. Dítě k realistickému pohledu a stylu tvoření ještě nedozrálo a kritizování by jej zbytečně odradilo, i do budoucna, od dalších tvůrčích počínů a radosti z nich.

Řeč

Ještě do nedávna jeho slovní projev obnášel strohé krátké věty, nyní jsou už věty rozvinuté a začínají obsahovat základní formy mateřského jazyka. Děti v tomto období velmi rády, a vše opakují, od říkadel, básniček a písniček, po reklamní televizní slogany a písně, či oblíbené filmové a pohádkové pasáže. Děti zaujme i obrazový materiál, který zkoumají a rády o něm hovoří. Především je zajímavá děj – jakou zde kdo vykonává činnost, jak se při tom tváří apod.

Vnímání

Druhá polovina třetího roku i zde znamená velký pokrok. Dítě už neprojevuje zájem jen o celé předměty jako takové, ale fascinuje ho to, co je uvnitř, proč to dělá a jak. Totéž se děje i u sluchového vnímání, kdy si děti „hrají“ se slovy, rozkládají je apod.

Myšlení

Dětské myšlení na prahu batolecího a předškolního věku má neopakovatelnou

---

⁸ BABYRÁDOVÁ,H.; Symbol v dětském výtvarném projevu; Brno:1999

schopnost a to že dokáže „oživit“ pohyblivé věci, tzn. dát jim určité vlastnosti, případně příběh. I proto někdy toto období, tedy počátku předškolního věku, nazýváno *kouzelným světem dětství*.

Švýcarský psycholog Jean Piaget k tomu období popsal velmi zdařilou ukázkou: „*Proč jsou dvě hory u našeho města? ptám se dítěte. „No přece ta veliká je pro velké lidi a ta menší je pro děti.“ odpoví dítě pohotově.*

Hra přechází v souhru

V období právě kolem třetího roku života dochází k dalšímu velkému pokroku, a sice v oblasti společenské. Ještě je sice dominantnější tzv. *paralelní hra* – kdy jak již bylo uvedeno, si děti hrají, byť i stejnou hru, ale každý odděleně „na svém území“, ale děti nyní již pomalu ale jistě dozrávají k souhře a společné hře, což lze označit za společensky vyšší stupeň. Nyní už si tedy vrstevníci dokáží hrát pospolu, pokud jde o větší počet dětí, jde upozorovat, že si takto malé děti hrají spontánně v malých skupinách. Už spolu zvládnou sdílet společný prostor a čas, ale i záměr či nápad. Souhra těchto vrstevníků ještě nevydrží delší dobu, ale už je to dobrý základ pro budoucnost, tedy nejen pro spolupráci školní či studijní, ale později i pracovní.

2.5. Před vstupem do mateřské školy

Výše uvedené vývojové posuny tvoří podstatnou část základních předpokladů pro zdárný vstup dítěte do mateřské školy.

Jde tedy vlastně o *podstatné rysy jeho zralosti pro mateřskou školu*.⁹

V dobách dřívějších měla většina tříletých dětí již za sebou zkušenosti z jiného kolektivního zařízení, a sice z jeslí. Na rozdíl od mateřské školy se zde dětem věnoval zdravotnický personál, který byl snaživý a obětavý, věnoval se dětem po malých skupinách a jim se snad zde líbilo. Jesle byly zřizovány a propagovány za tím účelem, aby se ženy mohly brzy navrátit do pracovního procesu.

Nejrůznější průzkumy a šetření ale poukazyvaly na to, že jsou tato zařízení zřizována ale především ku prospěchu dospělých, nikoliv dětí. Zkrátka, že děti v takto nízkém věku ze zdravotního ani psychického hlediska pro kolektivní zařízení ještě nedozrály.

Všechny argumenty tedy poukazyvaly na to, že pro dítě v tomto věkovém období je stále ještě nejlepší a nejpotřebnější výchova v kruhu rodiny.

Jakmile byla později zavedena mateřská dovolená do tří let věku dítěte, počet dětí v jeslích rychle klesal na sotva několik málo procent. Postupně se tedy, především z ekonomických důvodů, začaly rušit. Dnes jich je opravdu pár a převládají ty soukromě zřizované.

---

⁹ PRŮCHA, J.; Předškolní pedagogika ; Praha: Portál, 2013

„Kdyby nebyly mateřské školy, děti by si je určitě samy vymyslely“.¹⁰

2.6. Dítě nastupuje do mateřské školy

Nástup do mateřské školy – pro dítě, ale i pro jeho rodiče, velký mezník, důležitý životní pokrok. Jak vše zvládne? Bude dostatečně zralé pro bezproblémové zvládnutí odloučení od „svých“ lidí a pro denní režim v mateřské škole?

Obecně je uváděno, že dítě by před vstupem do mateřské školy mělo mít takové předpoklady, které jsou jí výše zmiňované. Mělo by tedy zvládnout sebeobsahu, ve smyslu – najíst se samo lžičkou, napít se z hrnečku či skleničky. Mělo by si rozpoznat svoje oblečení a samo, případně s dopomocí (při zapínání či zavazování) si jej obléct. Nemělo by se pomočovat – tzn. včas jít na toaletu, příp. upozornit. Také by mělo zvládnout přítomnost druhých dětí, tzn. přijímat je jako partnery ve společné hře či jiné podobné činnosti. Děti v tomto věku již tedy začínají chápat i skutečnou existenci ostatních dětí, s podobnými potřebami a právy a učí se je akceptovat.

Je samozřejmé a pochopitelné, že ne všechny děti jsou takto ideálně „vybaveny“ již při vstupu do mateřské školy. Jde spíše o obecnou normu. Každé dítě je jiné a individuální rozdíly jsou opravdu markantní. Některé dítě je podstatně napřed v jedné věci, druhé zase v něčem úplně jiném, většinou by se měly časem tyto rozdíly srovnat, případně by si s tím měl pedagog poradit. Pokud je ale opoždění v některé sféře viditelně výraznější, pak je toto důvod pro konzultaci s odborníkem – např. opoždění v řeči, v jemné motorice, v sociálním chování. Tuto návštěvu by, při shledání problému, neměli rodiče rozhodně odkládat, vyhnou se tím pozdějším komplikacím. Při podezření je vhodné navštívit dětského lékaře, který může dítě, při zjištění problému přesahujícím jeho kompetenci, doporučit k dětskému psychologovi. Při opačném postupu může zase psycholog odeslat dítě k dětskému lékaři, nebo jinému specialistovi, jestliže se problematika vymyká rozsahu psychologické péče.

Při včasné vyšetření se zpravidla vždy najde vhodný postup pro řešení daného problému a to vede ke spokojenosti jak rodičů a pedagogů tak, a to především – k radostnému začlenění dítěte do společnosti jeho vrstevníků, což přináší uspokojení všech zúčastněných stran.

Předškolní období je na svém počátku označováno jako *první společenská emancipace dítěte*¹¹ a na svém konci pak dalším výrazným krokem do společnosti, a sice vstupem do základní školy. Celé předškolní období zabírá věk mezi čtvrtým až šestým rokem života.

V předškolním věku dítě vyspívá ve všech oblastech – tělesné, pohybové, intelektové,

---

¹⁰ MATĚJČEK, Z.; Šest let ve vývoji a výchově dítěte; Praha: Portál, 2005

¹¹ KARP, H.; Nejšťastnější batole v okolí ; překlad DOHNALOVÁ M., Praha: Euromedia, 2004

citové i společenské. Projevuje se již velice aktivně, většinu podnětů si již dokáže získat samo, vlastním úsilím, podle svého zájmu.

Co se změní nástupem do mateřské školy? Mateřská škola je, zpravidla, přístupnější novým pedagogickým či psychologickým poznatkům než běžná rodina.

Velká většina dětí předškolního věku mateřskou školu navštěvuje. Děti po společnosti těch druhých často touží a jsou šťastné, když si jich ostatní děti všímají, přiberou je do svých her, zkrátka když se se s nimi kamarádí. Na druhou stranu někdy jsou rády, pokud se mohou před ostatními tak trochu předvést. A vzhledem k tomu, že dnes stále přibývá rodin s jedináčky, bývá kolektiv v mateřské škole pro takovéto děti něčím neopakovatelných a vyhnou se, díky pobytu zde, případnému ohrožení společenskou izolací. Bohužel v dnešní době nejsou všechny rodiny ani „ plně funkční“, dále přicházejí i různé rodinné krize (rozchody, rozvody), ve kterých se dítě náhle ocitá a dozajista velice komplikovaně je snáší. A právě mateřská škola mu, alespoň na několik hodin denně přináší jistotu a citově nakloněné prostředí, zároveň mu může dodat i odpočinek od nepříjemných domácích situací a zátěží. Někdy je dokonce velmi žádoucí, aby byl vliv domácího prostředí co nejvíce „oslabován“, a sice v případě kdy je dítě v takovém prostředí zanedbáváno, nebo má-li rodina nějaké závažnější problémy jako alkoholismus některého z rodičů apod. Existují ale i rodiny, kde jsou praktikovány jiné zásady výchovy, které jsou nesouměrné s běžným chováním okolní společnosti (minoritní skupiny), v takovém případě je „školka“ prostorem, kde dítě poznává jiné společenské a kulturní zvyklosti a normy. Může to platit i obráceně, kdy se v mateřské škole děti z majoritní skupiny seznamují se zvyklostmi jiných kultur. Volně si tedy lze toto vyložit tak, že se mateřská škola vlastně stává místem celkové osvěty.

Nástup do mateřské školy

Nástupem do mateřské školy se mění denní režim celé rodiny. Přináší také první osamostatnění dítěte, které bylo zvyklé trávit většinu času ve společnosti svých blízkých a nyní přichází do kolektivu zatím cizích vrstevníků. Tato změna s sebou přináší velký nápor na fyzické i psychické zdraví dítěte. Je vhodné, v rámci možností, začít včas s přípravou, dítě by si mělo postupně zvykat na pobyt v kolektivu a dočasné odloučení od matky. Právě odloučení od rodiny přináší asi největší těžkosti, projevuje se pláčem při ranním loučení s rodiči, steskem – dítě pak např. odmítá v mateřské škole jíst, účastnit se společných aktivit, často má pak také problémy s komunikací.

Nastává otázka – jak klidně zvládnout vstup do mateřské školy? Z teoretických psychologických doporučení, ale i z praktických zkušeností lze společně uvést zhruba následující: ¹²

---

¹² NAVRÁTILOVÁ, H. *Co by mělo vaše dítě umět před vstupem do mateřské školy*, 2013; dostupné z www.rvp.cz

- ranní rozloučení (v šatně či u třídy) by mělo být přívětivé, ale rozhodné, je vhodné jej doplnit nějakým kratším rozlučkovým rituálem (rychlý úprk nebo naopak hodinové drama nikomu neprospěje)
- vhodný je, alespoň na začátku, talisman – oblíbená hračka apod.
- je důležité, aby rodiče dodrželi svůj slib, tzn. pokud dítěti rodič řekne, že přijde po obědě, měl by to také splnit, důvěra ve slib rodičů posílí u dětí jejich důvěru ve spolehlivost a také usnadní odloučení
- naopak nevhodné jsou přísliby odměn za pobyt v mateřské škole, dítě pak může získat pocit, že školka je něco nepříjemného a za setrvání zde musí přijít odměna; ovšem nic nebrání tomu oslavit první den pobytu v mateřské škole

Z názorů dětských psychologů vyplývá, že problémy s adaptací se, při normálním vývoji mohou objevovat až dva měsíce po nástupu. Pokud se objevují i nadále, je vhodná společná konzultace rodičů a učitelek.

Existuje několik teorií, z hlediska vývojové psychologie, která vysvětlují chování dětí po přechodu dítěte z rodiny do mateřské školy a mohly by se tak stát jistým základem pro pedagogické jednání učitelek.

Již od narození můžeme, v množství situací, u dítěte pozorovat značné rozdíly v temperamentu, které se projevuje rozličným způsobem chování.

Rozlišujeme tři typy:

1. nenáročné dítě

- vyrovnaná nálada, bez zřetelného kolísání
- v kojeneckém období si relativně rychle zvykalo na rytmus bdění a spánku, stejně jako na rytmus kojení
- při odchylkách od pevného režimu se dokáže poměrně rychle přizpůsobit
- při zklamání reaguje klidně
- vůči cizím osobám a novým věcem je otevřené
- do této skupiny lze zařadit přibližně polovinu dětí

2. pasivní dítě

- v nových situacích je spíše zdrženlivé
- přizpůsobování a přivykání trvá delší dobu
- na zklamání reaguje klidněji
- tyto děti bývají označovány jako „plaché“
- do této skupiny řadíme asi dvě desetiny dětí

3. nedůtklivé dítě

- bývají přítomné sklony ke špatné náladě
- na nové situace reaguje protestem nebo stažením se do pozadí
- špatně se přizpůsobuje změnám
- je aktivní, živé
- jeho pozornost se dá snadno převést jinam

- v případě, že jsou tyto charakteristiky znatelně výrazné, jsou takové děti označovány také jako hyperaktivní
- patří sem jedna až dvě desetiny dětí

Asi třetina dětí se nedá zařadit do žádné skupiny popsaných skupin.¹³

V případě *pasivního dítěte*, které je často označováno jako „plaché“, ani v případě *nedůtklivého dítěte* není třeba hned uvažovat o problematickém chování.

Jde zkrátka o běžné rozdíly mezi jednotlivými lidmi. Hlavně je zapotřebí zaměřit pozornost na soulad mezi vlastnostmi dítěte a vlastnostmi jeho blízkých. Rodiče, ale zároveň i učitelky musí odlišnosti v temperamentu akceptovat. Není možné, aby učitelka při zacházení s nedůtklivým nebo pasivním dítětem postupovala proti jeho povaze a chtěla jeho chování změnit. Potřebnější a vhodnější je poskytnout mu vhodné podpory, kterou dítě při daných požadavcích potřebuje.

Jak je již popsáno výše, do mateřské školy sice nastupují děti **zpravidla** mezi třetím až šestým rokem života, ale nově je možné, za splněných daných podmínek přijmout dítě mladší tři let. Pro takto malé děti jsou nyní buď zřizovány třídy přímo pro jejich věkovou skupinu, nebo jsou integrovány do tříd věkově starších dětí.

V případě zařazení dvouletého dítěte do „běžné“ třídy je potřeba snížit počet dětí na 22 (vyhláškou je stanovený počet 24) a v případě zařazování nových dětí, při nástupu dalšího dvouletého snížit počet o 2 děti.¹⁴

Legislativně je tedy nyní povoleno přijmout takto malé děti k neomezené docházce do mateřské školy, na druhou stranu se z médií, či osobních zkušeností dozvídáme, že není kapacitně možné přijmout ani děti o dva či tři roky starší a sehnat volné místo v blízké mateřské škole se pro rodiče stává mnohdy téměř nadlidským úkolem. Toto se týká zejména větších měst. Vesnické a maloměstské mateřské školy často bojují s opačným problémem, míst mají dostatek, leč dětí ne. Aby nemuselo v dané mateřské škole dojít k rušení pracovních míst či krácení úvazků, využijí zřizovatelé a ředitelky této současné možnosti a k docházce do mateřské školy přijímají děti dvouleté, či dokonce mladší.

Jsou ale takto malé děti schopné zvládnout běžně denní režim mateřské školy (určený primárně pro děti tří až šestileté)? Je potřeba, případně jak, jim režim uzpůsobit? Které činnosti jsou pro dvouleté děti vhodné a přínosné?

Otázkám ohledně této problematiky se prakticky a podrobněji věnuje následující část.

---

¹³ GRIEBEL,W.; NIESEL,R.; Poprvé v mateřské škole; Praha: Portál, 2005

¹⁴ Rvp.cz - Analýza podmínek a možností dětí při přijímání do kolektivních zařízení

PRAKTICKÁ ČÁST

3. Děti mladší tří let v mateřské škole

Po schválení a uveřejnění vyhlášky o možnosti neomezené docházky dětí tří let do mateřské školy se objevila značná řada odborných i laických diskuzí, zabývajících se mnoha detailnějšími otázkami k tématu. Většina má ale stejný, nebo alespoň podobný podtext: ***Zvládnou dvouleté (či ještě mladší) děti v odloučení od svých nejbližších režim mateřské školy? Nepřinese péče o ně omezení či negativní změny na úkor starších dětí ve třídách? Bude potřeba nějakých personálních změn ve třídách s tako malými dětmi?***

3.1. Odborné diskuze – „ Batolata v mateřských školách ?“

Režim batolecího věku je ještě zcela odlišný od režimu předškolních dětí, ale i zde mohou být individuální rozdíly, například v potřebě odpočinku atd.

Je potřeba vzít v úvahu i otázku vybavení třídy či mateřské školy, mezi hračkami či potřebami k různými řízeným činnostem najdeme mnoho drobných předmětů, které mohou být pro děti mladší tří let velmi nebezpečné a uhlídat je, aby některý takový předmět nespoklo, je při standardním počtu učitelek na třídě velice těžký úkol.¹⁵

Další názor, opírající se o vývojové potřeby dané věkové skupiny, uvádí psychologka Halíková¹⁶ : „ *Dvouleté dítě je v nesmírně důležitém vývojovém období, kdy se hranicím, režimu a pravidlům teprve učí. A učí se individuálně – potřebuje doslova vést za ruku, navádět na to, co všechno se po něm bude chtít. Skupinové pokyny a vysvětlování nechápe.*“

K otázce pobytu dítěte mladšího tří let se ve veřejné diskusi¹⁷ vyjadřovaly i přímo ředitelky mateřských škol. Jejich názory, většinou tedy nejen teoretické, ale i ty vycházející z často letité praxe lze shrnout následovně:

Je sice dobře, že ministerstvo školství a ministerstvo práce a sociálních věcí takto umožnilo matkám vrátit se se po rodičovské dovolené brzy zpět do zaměstnání, ale mateřské školy již, na rozdíl od jeslí, nespádají pod rezort ministerstva zdravotnictví a v činnosti mateřské školy a právě jeslí by měl být rozdíl. Mateřské školy by neměly

---

¹⁵ KRAMULOVÁ,D.; Psychologie dnes; *Ve dvou letech do školky?*, Praha: 2014

¹⁶ HALÍKOVÁ ,K.; Psychologie dnes: *Ve dvou letech do školky?* ,Praha: 2014

¹⁷ dostupné na msmt.cz

fungovat jen jako „hlídárny“. Děti v tomto věku mají ještě velmi často problém s udržováním osobní čistoty, dále se sebeobsluhou, s oblékáním, a to jedna či dvě paní učitelky ve třídě s 24 – 28 dětmi v žádném případě nemohou zajistit. Jsou děti, které nejsou na docházku do mateřské školy zralé ani ve třech či čtyřech letech, natož o dva roky dříve. Nebylo by spíše vhodnější obnovit síť jeselských zařízení ? ¹⁸

Existuje, jako ostatně v mnoha jiných situacích, ještě celá řada nedořešených otázek. Pokud se otázka přijetí dvouleté dítěte do mateřské školy, týká zařízení, které má nedostatečný počet dětí pro bezproblémový chod, bez rušení pracovních míst a způsobení dalších existenčních problémů, dvouleté děti přijme a zabývá se úkolem jak tyto děti začlenit, jak materiálně vybavit prostory pro jejich hru či řízenou činnost. Vzhledem k tomu, že jde o situaci téměř novou, nejsou s ní ještě příliš zkušenosti a některé nastalé problémy se zkrátka řeší „za provozu“.

3.2. Práce v MŠ s dvouletými dětmi – vlastní reflexe

Charakteristika mateřské školy

Naše mateřská škola sídlí ve městě Rožmitál pod Třemšínem, kde žijí zhruba čtyři tisíce obyvatel. V minulosti zde fungovaly dvě mateřské školy a jedny jesle. Před více než dvaceti lety došlo ke zrušení jeslí a sloučení mateřské škol. Následně měla mateřská škola pět tříd (dvě z nich fungovaly v bývalých prostorách jeslí), v době cca před pěti lety ale nebyl počet tříd kapacitně dostačující, město získalo dotaci pro přístavbu a mateřská škola se tímto stala sedmitřídní. Po dvou letech ale opět došlo ke snížení počtu přihlášených dětí. Situace si vyžádala zrušení jedné třídy a snížení počtu dětí na třídách, dětí ale postupně stále ubývalo. Vliv na toto jistě měl i fakt, že došlo k uzavření několika místních firem, čímž došlo ke stěhování rodin do většího města, či dojíždění za prací a přihlášení dětí do, rodičům dostupnějších, mateřských škol. Rozhodnutí ministerstva pro možnost přijímání dětí mladších tří let k neomezené docházce (bez ztráty rodičovských příspěvků atd.) bylo tedy pro naše zařízení dá se říci spásné. K zápisu na školní rok 2013/2014 přišla řada zájemců – rodičů dětí jedno či dvouletých. Podmínkou, stanovenou zřizovatelem a ředitelkou mateřské školy bylo, že dítě bude tzv. *bez plen*, a jen s malou dopomocí zvládne základní sebeobsahu – při oblékání a jídle.

Charakteristika třídy

V září 2013 byla tedy tato 1.třída otevřena. Nastoupily jsme do ní dvě učitelky a zapsáno k docházce bylo 26 dětí, nejmladším bylo tehdy 18 měsíců, nejstarší tři děti dosáhly během předešlých letních prázdnin věku tří let.

Jelikož nebyly finanční ani delší časové možnosti, nedošlo předem v prostoru třídy k větším úpravám. Uzpůsobilo se hygienické zařízení a obměnily se hračky – vhodné pro

---

¹⁸ Msmst.cz – Dvouleté děti v MŠ ? –veřejná diskuze-2013

takto malé děti, tzn. bez drobnějších částí atd.

S kolegyní jsme měly rozvrženy pracovní dobu zhruba následovně:

- Provoz mateřské školy : 6.00 – 16.30
- Moje ranní směna byla od 6.00 do 12.00 , odpolední 9.30 – 15.30 (16.30)
- Kolegyně měla rozpis takto: od 7.00 do 12.00, odpolední 9.30 – 15.30 (16.30)

Ani jedna z nás neměla s touto věkovou skupinou žádné předešlé pracovní zkušenosti.

Moje praxe v mateřské škole byla v té době čtyřletá. Ač kolegyně měla zkušenosti a praxi o poznání delší, obě jsme nabyly pocitu, že práce u této věkové skupiny bude něco zcela nového, nezažitého. Skutečně tomu tak bylo.

Ještě před zahájením školního roku jsme, ve spolupráci s ředitelkou mateřské školy vypracovaly přílohu školního vzdělávacího programu (v souladu s RVP PV).

3.2.1. Školní vzdělávací program – 2 leté děti

1. Zdravý životní styl

- tělesný rozvoj dítěte a schopnost ovládat pohybový aparát
- zdravotní a dechová cvičení
- hry se stavebnicemi různých tvarů a velikostí
- stavění kostek na sebe
- vkládání předmětů

2. Duševní pohoda, psychická zdatnost, rozvoj intelektu, řeči, citu a vůle

- rozvíjení komunikačních dovedností dětí hrou formou pomocí říkadél, obrázků a knížek
- podporovat správný rozvoj řeči – básničky, říkadla
- zapamatovat si krátký text
- seznamování se s přírodou, změny počasí
- seznamování se s předměty denní potřeby
- rozvíjení představivosti, fantazie

3. Interpersonální vztahy

- umět si společně hrát
- rozvíjení samostatnosti dítěte
- pomáhat rozvíjet tvořivé hry
- seznamování s hygienickými návyky a jejich postupné upevňování
- osvojení si praktických dovedností

4. Lidské společenství a dítě v něm

- seznamovat děti s výtvarnou činností – kreslení, malování, modelování

- rozvíjení grafomotorické schopnosti
- upevňování intonace při zpěvu
- spojení hledání částí těla s rytmem

5. Dítě a svět

- úklid hraček a osobních věcí na určené místo
- učení, objevování a poznávání neznámého ve svém okolí ¹⁹

Situace v naší třídě

Se začátkem školního roku přišlo do třídy dvacet dětí, většina zde byla zcela poprvé, jen asi dvě děti navštívily mateřskou školu během prázdninového provozu – ve sloučených třídách. Až na pár výjimek docházely všechny takto malé děti na celodenní provoz. Byly jsme s kolegyní překvapené, že většina dětí již od počátku školního roku docházela na celodenní provoz, ač byly jejich matky doma na rodičovské dovolené nebo dlouhodobě nezaměstnané. Tyto děti skutečně přicházely do MŠ v brzkých ranních hodinách a odcházely s posledními. Domluvy s těmito rodiči příliš často nikam nevedly, nezajímaly je argumenty, že děti jsou plačtivé, ustýskané. Rázněji jsme musely zakročit i v situacích, kdy rodiče dětem „falešně“ naslibovaly vyzvednutí po obědě a dítě sledující stále pohyb u dveří se rodičů dočkalo až v odpoledních hodinách, což pak ovlivnilo veškerou práci a atmosféru v kolektivu. Naštěstí byly i chápatí rodiče, kteří byli spolupráci s námi nakloněni a ač měli zaměstnání a s ním spojené služby, dojíždění apod. snažili se děti vyzvednout co nejdříve, aby s ním mohli strávit co nejdelší část dne, což je v tomto, vlastně ještě batolecím věku dětí, zcela nejdůležitější.

Zajímavá či překvapivá byla diskuze s rodiči během zahájení školního roku. Zcela nezávazně nás s kolegyněmi zajímalo nejen proč takto malé děti vedou do mateřské školy a dále co od docházky očekávají. Odpovědi byly :

Důvody:

- kariérní důvody (ztráta zaměstnání při pozdějším návratu) – což je pochopitelné, vzhledem k nedostatku příležitostí a pracovních míst v okolí
- dítě už údajně kolektiv vyžaduje a do MŠ se těší (?) – častý argument, ovšem při představě dvouletého batolete, které většinou ještě ani příliš nemluví .....

Očekávání:

- samostatnost dítěte – sebeobsluha
- začlenění do kolektivu dětí

K této problematice pozdější nepříjemná zkušenost, kdy jsme si s kolegyní dovolily informovat matku, že dítě musíme několikrát denně, z důvodu malých nehod,

---

¹⁹ Školní vzdělávací program *Jaro, léto, podzim, zima, v naší školce je to prima*, MŠ Rožmitál p.Tř.

převlékat a dítě je velmi plačtivé (bylo mu tehdy 18 měsíců), matka nám sdělila, že dítě tohle doma nedělá a není to tedy možné. Později jsme byly svědky toho, že matka dítě před příchodem do třídy vždy vysvěče z pleny. Po upozornění ředitelky MŠ, že takovéto dítě sem ještě docházet nemůže a tuto skutečnost matka u zápisu nepřiznala, se matku osočila s tím, že nástupem jejího dítěte do mateřské školy očekávala pořádaná vystoupení a besídky s písničkami a tady pořád jen vidí, jak si děti „ jen hrají“.

I díky takovýmto zkušenostem jsme nabyly dojmu, že děti si zkrátka a zjednodušeně jak nemohou vybrat komu se narodí, tak si zcela jistě samy nevybraly toto období pro nástup do mateřské školy. Snažily jsme se tedy přístup a práci s nimi koncipovat především na „ mateřském“ podkladě. Nápomocný nám v tom, vzhledem k vysokému počtu dětí byl i provozní personál MŠ – především paní uklízečka, která nám vytrvale a zcela dobrovolně stále pomáhala, při jídle, oblékání a převlékání, ale především také při osobnějším kontaktu s dětmi (chování, utěšování). I přesto, že jsme například při oblékání byly tři na dvacet a více dvouletých dětí, byl to úkol skutečně nadlidský, obzvláště v chladnějším období roku. Ještě složitější byly například ranní činnosti, kdy ve třídě je jen jedna učitelka s dětmi, náhle je potřeba někoho převléknout, umýt a co ostatní? Nechat je na koberci samotné? I s pomocí právě paní uklízečky, která byla v pohotovosti, jsme ale stejně stále řešily otázku bezpečnosti – co když se v danou chvíli něco stane? Naštěstí se nic vážnějšího nepříhodilo, ale bylo tomu jistě tak díky potřebné a stálé kooperaci a spolupráci na třídě.

Denní režim

Při *ranních volných hrách* jsme se snažily dětem hračky a stavebnice vždy umístit na jejich dosažitelnou úroveň, tzn. aby je měly „ na očích“. Třídily jsme ty s drobnými částmi apod. Oblíbenými byly molitanové kostky, plastové a pěnové míčky, nafukovací a gumové hračky, velká auta, odrážedla.

U stolečků děti nejraději tvořily s prstovými barvami, modelovací hmotou.

Výsledek výtvarné činnosti – „podzimní strašidýlka“.

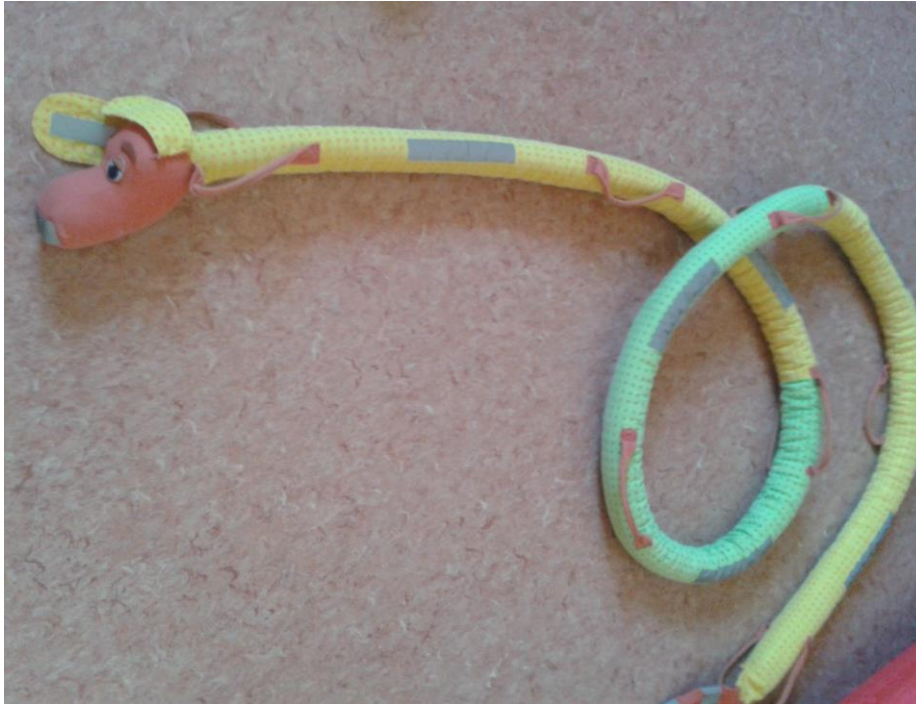
Jak je již uvedeno v teoretické části (vývoj), děti si hrály samostatně, frontálně, zpočátku se vůbec neslučovaly do skupinek. Vypadalo to tak, že jsme často měly ráno koberec plný individualistů – i když si většina vždy hrála např. s kostkami, pokukovali po sobě, ale nepřiblížili se.

Podobná situace se opakovala i při *řízených činnostech*, s kolegyní jsme se domluvily na zahájení činností tzv. ranním kruhem, povídáním a samotnou denní činností.

V reálu to vypadalo tak, že v kruhu s námi byla polovina dětí, ostatní posedávaly opodál a buď sledovaly děj, nebo si hrály. Zpočátku jsme si neuvědomovaly, že to vlastně není neukázněností dětí nebo naší neschopností, ale tím, že děti pro společnou hru ještě nedozrály. Připravovaly jsme tak různá další „hrací místa“ - velké kostky, modelování atd., pro ty, kteří se v daný moment právě do společné hry nezapojí.

Postupně jsem zpozorovaly fakt, že jsou děti vzhledem ke svému nízkému věku brzy unavené, často se, především ještě na začátku roku, stávalo, že během činností polehávají na koberci, či na přítomném lehátku.

I z tohoto důvodu jsme v případě vycházky volily nejprve pouze pobyt na zahradě a až během druhého pololetí jsme se vydávali na kratší vycházky. Vítanou pomůckou, jak udržet děti v seskupení byl náš „vycházkový pes“.

Naše nezbytná, ale velmi oblíbená, vycházková pomůcka

Děti si jej velice oblíbily a jeho přítomnost na společné vycházce dokonce vyžadovaly. Využívaly jsme jej i při pohybových hrách ve třídě.

Co se týče stolování a stravování, bylo zapotřebí dětem předem vše připravit, při svačinách – dětem byly na rozdávány tácky, výběr pečiva – suché či namazané byl ponechán zcela na jejich rozhodnutí, stejně tak výběr pití či ovoce a zeleniny. Dále bylo většinou nutné dětem pečivo rozkrojit na menší části. Z počátku školního roku většina dětí vyžadovala dokrmování, ne ve smyslu „donucení“ do jídla, ale dopomoci, protože buď absolutně nezvládaly jídlo a nádobí uchopit nebo byly touto činností samy již tak vyčerpané, že pomoc dospělého byla zcela na místě.

Při obědě jsme byly dětem k dispozici tři – dvě učitelky a paní uklízečka a i tak to bylo, alespoň během podzimu velice náročné.

Děti při přípravě na ranní svačinu, březen 2014.

Pokud se jedná o hygienu a její udržování, zpočátku docházelo k nehodám velmi často i několikrát denně, jinak děti využívaly především nočníky, které jsme měli k dispozici. Zhruba třetina dětí si na polední spánek přinášela plenu, tak tomu bylo asi do konce pololetí. V utírání a mytí vyžadovaly pomoc téměř všichni.

Vzhledem k nárokům na tak nízký věk dětí se často stávalo, že děti byly během oběda tak unavené, že jsme často zpozorovaly, jak usínají v době mezi polévkou a hlavním chodem, situaci jsme řešili tak že jsme je odnesli na lehátko a ohřátý oběd jim byl podán později. Poledního klidu děti využívaly dosyta. Měly raději pohádky čtené a některé nesnesly žádné změny – tzn. lehátko stále na stejném místě, přítomnost „cizích“ dětí či učitelek.

Shrnutí osobních zkušeností – práce s dvouletými dětmi a ještě v takovém počtu je velice náročná, především zpočátku je veškerá činnost soustředěná především na uklidňování, chování, pomoci při sebeobsluze apod. Kdekoliv – ve třídě i venku má obzvláště v takové třídě pocit, že jen jeden pár rukou a očí ji rozhodně nestačí. Přiznám že, především v prvních týdnech, jsem z práce odcházela více vyčerpanější než z předchozích dvanáctihodinových směn v dětské léčebně. Vždy jsem se ale snažila dětem, pobyt ve školce co nejvíce zpříjemnit, aby sem nepřicházely jen na „hodiny hlídání“, ale abychom si tento společně strávený čas co nejvíce užily a získaly nové prožitky, zkušenosti, abychom spolu objevovaly a poznávaly ten náš „velký svět“. Jelikož mnohé z dětí trávily ve školce většinu dne, i osm až devět hodin, děti kolektiv kamarádů i zaměstnanců postupně začaly brát velice, řekla bych až rodinně. V tom vidím i hlavní pozitiva této věkové skupiny. Takto malé děti všechno

opravdově prožívají, dokáží se snadno nadchnout pro činnost, nedokáží, na rozdíl od starších dětí, kalkulovat, předstírat. Jsou zkrátka ještě „čistě“, okouzující a roztomilé.

Jedno jim upřít nelze – jsou okouzující a bezprostřední.

Jako paradox si ještě dovolím uvést předchozí zkušenost. Před časem jsme se s jednou kolegyní ucházela o pracovní místo v jeslích, bylo nám ale řečeno, že v jeslích, kde jsou děti ve věku do tří let, jsou potřeba zdravotní sestry, nikoliv učitelky.

Jaký je ale tedy, obrazně vyjádřeno, rozdíl mezi dvouletým dítětem sedícím u stolečku v jeslích a dvouletým sedícím u stolečku v mateřské škole?

3.3. Dotazníky

Chtěla jsem pro nejen pro tuto práci, ale především jako zamyšlení či konfrontaci praktických i teoretických informací, získat pro srovnání podrobnější přehled, s referencemi a zkušenostmi kolegyně, které také pracují, nebo pracovaly s touto věkovou skupinou. Na tomto základě pak vzniknul následující dotazník, kde byla možnost volných odpovědí, které jsem si dovolila postupně zpracovat.

Bylo předáno či odesláno celkem 48 dotazníků (do mateřských škol, dětských soukromých center, kolegyním z fakulty). Zpět se vrátilo 25 vyplněných.

Dotazník:

1. Délka vaší pedagogické praxe ?

Celkově byla záběr praxe velice široký, od 1 roku do 33 let.

2. Pracujete / pracovala jste ve třídě zřízené přímo pro tuto věkovou skupinu nebo ve třídě kam byly tyto děti integrovány (heterogenní třída) ?

Byly zastoupeny obě možnosti, některé paní učitelky či vychovatelky pracovaly ve třídě homogenní, další ve třídě heterogenní, pár kolegyň má již i obojí zkušenosti.

3. Dle vašich získaných zkušeností – je potřeba dvouletým dětem uzpůsobit běžný denní režim v MŠ ? Pokud ano, tak jak?

Zde jsou všechny názory shodné, ano je potřeba v uzpůsobení. Následující rozličná odůvodnění:

- zařazování jen spontánní činnosti
- častější relaxace
- prostředí, výška nábytku, vybavení WC, umyvadla
- podmínky vzdělávání – dvouletí nejsou schopni udržet pozornost
- sebeobsluha – nulová – potřeba další síly pro pomoc při stravování, oblékání, mytí...
- pobyt venku – troufne si někdo jít na vycházku a přejít s dvaceti dvouletými přes vozovku? Ani ve dvou učitelkách to není téměř možné!
- snížit počet dětí ve třídě

4. Jaké další rozdíly vnímáte při práci s takto malými dětmi, v porovnání s dětmi 3- 6 letými ?

Názory jsou četné, vypovídající, shrnuty takto:

- přebalování – spíše práce pro zdravotní sestru?
- je potřeba méně dětí na třídu, skupinu
- neintegrovat mezi starší děti – i při sebevětší snaze učitelky dochází k omezování starších dětí – předškoláků
- tyto děti mají mnohem krátkodobější pozornost
- je potřeba je dovést, ukazovat, ne vysvětlovat
- velká potřeba volné hry
- tyto děti nemohou běžně stačit režimu MŠ
- při převlékání a mytí po nehodách – kdo dohlédne na ostatní děti?
- méně času na ostatní činnosti

5. Mohou, dle vašeho názoru, dvouleté děti bez problémů zvládnout pobyt a režim v MŠ ? Případně za jakých podmínek?

- názory se většinou shodují –NE
- odůvodnění jsou následující seskupeny následovně:

- nemohou, protože jejich organismus je nastaven na jiný režim
- ne, při takovém počtu dětí na třídě
- kladné odpovědi doprovází názor, že sice ANO, ale vyžaduje to velké úsilí ze strany učitelky/učitelek, dále kladení malých nároků a dostatečný prostor pro volnou hru.

6. Jakou hru či činnost podle vašich zkušeností děti mladší tři let preferují?

- časté názory: děti především vyžadují přítomnost a pomoc dospělého – matky
- dále : hry s velkými auty, stavebnicemi, individuální činnosti

7. Jaká pozitiva přináší, dle vašeho názoru, dětem mladším 3 let pobyt v MŠ ?

- nejspíše žádná (možná později větší samostatnost ?)
- rozhodně žádné, naopak děti do 3 let by měly být doma s mámou a rodinou a až později se začleňovat do kolektivu
- pokud se zadaří adaptace, je radost sledovat, jak si hrají, jak se zaujetím pracují
- lépe se socializují
- soužití se staršími

8. Jaká negativa přináší , dle vašeho názoru, dětem mladším tří let pobyt v MŠ ?

- brzké odloučení od matky
- dítě je zbytečně brzy psychicky i fyzicky více zatíženo
- psychická zátěž – vezměte si osmi hodinovou směnu, kterou takové dítě v MŠ stráví
- rozhodně citová
- nejistota, častý pláč
- úzkost – dlouhodobý pobyt ve školce
- konkurenční boj o učitelku – děti jsou z domova navyklé, že dospělý se věnuje jen jim, že je tu jen pro ně samotné

9. Jaký důsledek má, dle vašeho názoru, pobyt dětí mladších tří let ve třídě pro učitelku?

- učitelka se stává především chůvou
- trauma, unavenost, nejistota, ztráta sebevědomí
- není možnost vzdělávání, učí se pouze sebeobsluha
- vytrácí se radost z práce
- psychicky náročné loučení od rodičů – po jedné směně naprosté vyčerpání
- častá vyčerpanost, maximální nasazení
- přetížení, rychlejší nástup syndromu vyhoření
- častá péče a s tím spojená nemožnost věnovat se potřebně práci se staršími dětmi (v heterogenní třídě)

- je zapotřebí více přemýšlet nad náplní práce, aby se do ní mohly takto malé děti zapojit

Jak je vidět, názory, na většinu otázek, jsou odpovědi názory rozličné, jsou ale prověřeny praxí a osobními zkušenostmi. Lze z nich připravit jakýsi návod či metodiku jak pracovat s touto věkovou skupinou?

Na základě vlastní praxe a získaných informací je v následující části uveden metodický návod jak s dvouletými dětmi v mateřské škole pracovat.

3.4. Metodika práce s dvouletými dětmi

1. Nástup dětí do mateřské školy

V mateřské škole jistě nejnáročnější období, obzvláště u takto malých dětí.

Pokud je to možné, je vhodné domluvit se s rodiči na „zvykacím“ období, není vhodné aby dítě, pokud nemusí, nastoupilo hned k celodennímu režimu, dítě potřebuje v MŠ nejdřív postupně získat pocit jistoty, v odloučení od rodiny.

Dále – rodiče by neměly dětem slibovat nesplnitelné – odchody po svačině či obědě, je tedy žádoucí rodiče o tomto informovat. Pokud je to v silách mateřské školy, je potřeba, alespoň na začátku školního roku zapojit do pomoci s dětmi ve třídě více zaměstnanců – paní uklízečky apod., případně uzpůsobit směny – dle vlastních i získaných zkušeností – jedna učitelka na 20 nově nastupujících „batolat“ je nepoměrně vysoký vskutku kritický.

2. Ranní volné hry

Je potřeba s dětmi opakovaně procházet prostor třídy, zastavovat se, ukazovat a předvádět. Stát a vysvětlovat – bez názorných ukázek, tady zcela nemá význam.

Děti seznamujeme s prostorem a vybavením třídy, dále okruh rozšíříme na prostor MŠ a venkovní prostor – zahrada, pískoviště, stále ukazovat. Dle naší zkušenosti – děti se rády seznamovaly s prostorem kuchyně – návštěva kuchařek (z důvodu bezpečnosti je vhodné je předem domluvit). Dále byly nadšené z návštěvy zázemí pana školníka – děti si pana školníka velice oblíbily, ukazoval jim jak pracuje, co opravuje. Oblibu si jistě získal nejen kvůli svému přístupu, ale i jako jediný „mužský vzor“ v MŠ.

Každé ráno, před hromadným příchodem dětí je potřeba připravit pro děti hračky, pastelky, papíry a další materiál na jim dostupné a viditelné místo, tzn. koberec, stoly. Naopak do vyšších míst umístit dětem nebezpečné předměty – hračky s ostrými hranami, nůžky atd. Korálky či jiné drobné předměty je vlastně vhodné zcela odstranit ze třídy.

Vzhledem k širokému záběru ranních příchodů – např. u nás mezi 6.00 – 8.30 je dobré, aby prvně i posledně příchozí dítě mělo čas si „pohrát“ před odchodem ke svačině.

Vlastně v prvních týdnech by měla převažovat spontánní volná činnost a až později zapojovat krátkou řízenou činnost či hru.

3. Ranní svačina

Je žádoucí a potřebná pomoc dalšího personálu. Děti je nutno , alespoň zpočátku, zcela obsluhovat – rozdávání tácků, hrnečků, jídla, krájet na menší části. Čaje a další horké nápoje nechat chvíli odležet, děti si je nezvládnou foukat a dochází pak k nepříjemným zážitkům a získávání negativních zkušeností. Je lepší, dle zkušeností, sedět s dětmi u stolu, pomáhat, případně povídat o jídle, chuti, než nad nimi stát jako dozor. Nenutit do dojídaní, jen se pokusit přimět alespoň k ochutnávce. Od stolu by měly odházet, v rámci možností, všichni společně.

4. Ranní kruh

Zavést pozvolna, děti do něj nenutit. Možno začít písničkou, říkankou, či zvonečkem. Následuje přivítání s kamarády – zpočátku může jednotlivě děti vítat paní učitelka, později, až děti získají jistotu, se mohou s kamarády zdravit samy. Vyprávíme si s dětmi zážitky, co se přihodilo, co jsme prožili doma atd., nechat prostor pro vyjádření. Dále dětem sdělujeme, co nás dnes společně čeká – co a kde budeme dělat. Ranní kruh uzavíráme obvykle novým říkadlem či písničkou, k tématu. Takto malým dětem nejvíce vyhovují krátká říkadla, s pohybem, ukazováním.

- říkadlo s ukazováním – „Šašek“²⁰

- motivací bylo období masopustu a nadcházejícího karnevalu, nejoblíbenější postavy
- cílem bylo seznámení se s jednotlivými postavami masopustního průvodu

„ <i>Když se tahá za šňůru,</i> <i>leze šašek nahoru.</i> <i>Vyhazuje rukama,</i> <i>vykopává nohama.</i> <i>Rolničkama zazvoní</i> <i>a potom se ukloní .“</i>	(dřep, rukama jakoby šplháme nahoru) (stoj, upažování a připažování) (vykopávání střídavě levou a pravou nohou vpřed) (hlavu uklánět střídavě k jednomu a k druhému rameni) (předklon, ruce jsou volně)
--	---

- pohybová hra – „Hlídač“²¹

- nejprve je vhodná motivace dětí – představa vrabečků, kteří poletují sem a tam a přitom lehce poskakují.

²⁰ VÉVODOVÁ,H. *Cvičení s říkankou pro malé děti* ; Praha: Albatros, 2012

²¹ GEBHARTOVÁ,V., OPRAVILOVÁ.E. *Rok v mateřské škole* ; Praha : Portál, 2011

- cílem hry je procvičit poskoky v rytmu, reagovat, vyběhnout
- je potřeba vymežit, vyznačit prostor pro hlídače – nejprve sedí, má zavřené oči, předstírá spánek

- ostatní děti představují vrabce, poskakují okolo místa pro hlídače a říkají:

*„ Hlídač usnul na lavici,
všichni vrabci na silnici,
až se zrní nazobáme,
na hlídače zavoláme :*

(děti předvádějí zobání zrníček)

Hlídači vstávej !“

*(děti- vrabci – se snaží před hlídačem utéct, komu se nepodaří,
stává se novým hlídačem ; pozor na bezpečnost !)*

- z písniček se nejprve osvědčily známé dětské lidové písničky, do kterých se děti postupně zapojovaly. Rády zpívají s hudebním doprovodem – osvědčilo se nám zpívání u kláves – přímo na koberci, mezi dětmi, tzn. být s nimi stále kontaktu.

5. Řízená činnost

Dvouleté děti se zprvu vůbec nezapojují do společné hry, činnosti. Jak je již uvedeno, ještě k tomu nedozrály. Proto je zapotřebí mít připraveno více možností.

Zvolit například jednu větší či náročnější činnost, u které je potřeba neustálá přítomnost učitelky a další doplňující, jednodušší, pro ty děti, které se v daný den nebudou chtít zapojit, i zde je třeba dohlížet, příp. se domluvit na pomoci personálu školky. Dle zkušeností – molitanové kostky, autodráha, hra v kuchyňce, lepopela.

Jedna z „vedlejších“ činností - k dispozici děti měly plastové kostky, padák apod. Postavily dům pro kamarády.

Výtvarná činnost „Čerti“

- motivací bylo období, písničky, říkadla – k tématu
- cílem – práce s barvou, míchání, otisky
- předem připravit šablony, válečky, barvy
- při výtvarných činnostech se osvědčila jak samozřejmě příprava materiálu v dostatečném množství – při počtu a věku dětí není možné připravovat či shánět během samotné činnosti.

Děti měly volbu barvy tisku i papíru, dekorace čertů.

Děti mají z práce opravdovou radost, pod rukama jim vznikají jejich první výtvořky. Je vhodná jak motivace, tak podpora a hlavně oceňování, pochvaly, většina je ráda i za pohlázení. Společné zhodnocení jak se nám ta „...těžká práce ale opravdu povedla“. Vystavujeme všechny výtvořky.

Tělesná činnost

Dětem jsme připravovaly jednoduché překážkové dráhy, skluzavku, houpadla atd. Později se osvědčily hry s míčem – kutálení, chytání, válení sudů, bazének s míčky, padák – hry s ním se staly velmi oblíbenými.

Příklady her s padákem :

- vyhazování padáku vzhůru – *vítr*
- vyhazování míčků padákem do vzduchu
- podlézání jednotlivých dětí pod padákem, ostatní padák přidržují
- „ zabalování“ dětí do padáku, dítě se posadí uprostřed padáku, ostatní při písničky, básničky (Šel zahradník) pochodují s padákem dokola a ten se tím stáčí kolem dítěte, dát pozor – zabalovat max. ke kolenům, některé děti by pak měly nepříjemné pocity stísněnosti apod.

Dle praxe tyto děti vydrží v činnosti max. 10- 15 minut, poté by měla následovat volná hra, některé děti jsou v té době již unavené, potřebují relaxaci, odpočinek na lehátku (je dobré mít k dispozici).

6. Oblékání, pobyt venku

Děti jsou většinou ještě velmi nesamostatné, některé si nepoznají ani své oblečení.

Na začátku roku je tedy potřeba rodiče požádat o označení věcí a dále o přípravu oblečení nejen do třídy, ale i na pobyt venku a pro případ malých, zpočátku častějších, nehod. Obzvláště v chladnějším období je oblékání celé třídy opravdu zářah, natož u této věkové skupiny. Doporučujeme domluvit si pravidelnou pomoc někoho ze zaměstnanců MŠ, je to důležité i okamžiku, kdy se učitelka odchází převléknout a je potřeba dohledu v šatně nad dětmi.

Vycházka mimo areál školky – dle zkušeností vlastních, i těch z dotazníků – plánovat až ve druhé polovině školního roku, děti by dříve procházku nezvládly, ještě se nedokáží seskupit a vydržet v zástupu a jsou rychle a často unavené. Dále jde samozřejmě o bezpečnost – uhlídat zhruba dvacet batolat v bezpečné vzdálenosti od vozovky a zamezit tomu, aby opustilo skupinu dětí, je náročné, obzvláště ve větších městech. U nás je výhoda malého města a provozu, blízkého parku a možnost pohybu zcela mimo frekventované cesty atd.

7. Příprava na oběd, stravování

Platí podobně jako při svačině, vše je potřeba předem připravit. Dětem je většinou potřeba pomáhat, některé neumí držet lžičku, skleničku. Jídlo se musí předkrájet. Často dochází k polití pitím, umazání jídlem, i zde je zapotřebí přítomnosti minimálně dvou dospělých, ještě lépe paní uklízečky či kuchařky.

8. Polední klid

Dětem pomáháme s oblékáním do pyžama, bohužel v osobně i zprostředkovaně víme, že některým dětem je ještě potřeba dát plenu.

S usnutím děti nemají problém, vzhledem k jejich věku a tomu, že některé přicházejí již na šestou hodinu. Ke spánku jim čteme pohádku – klasické, jednoduché, s ukazováním ilustrací, pokud je zájem později přichází i reprodukováná pohádka – CD, MC – jen chvíli, aby měl dostatek klidu a ticha na odpočinek.

9. Dvouletí v MŠ – PRO X PROTI

Po zkušenostech, referencích i informacích z dotazníků lze uvést toto:

Pozitiva:

- upřímnost a bezelstnost dětí
- takto malé děti jsou okouzující, důvěřující bezprostřední, opravdové
- při zdárné adaptaci je radostné sledovat jejich pokroky, zaujetí
- lépe se socializují
- naučí se soužití se staršími dětmi

Negativa:

- brzké odloučení od rodiny
- časná zátěž, fyzická i psychická
- úzkosti, častý pláč
- z učitelky se stává chůva
- nutná pomoc při sebeobsluze
- zátěž pro učitelku, fyzická i psychická – fyzic. péče o děti, není příliš možnost vzdělávání

Závěr

Z pozice pouhé učitelky si myslím, že není příliš šance ovlivnit otázku, zda přijmout do mateřské školy dítě mladší tří let. Jak tomu bylo právě v našem případě, šlo o důvody existenční – kdy na přijímání dvouletých dětí závisel další chod našeho zařízení a pokračování pracovních úvazků. Já – coby nekvalifikovaná, jsem s jistotou věděla, že chci rozhodně zůstat u práce v mateřské škole, na jednu stranu jsem to brala jako naprosto novou zkušenost, na druhou stranu samozřejmě zpočátku panoval strach jak takovouto třídu zvládnout. Jak rok plynul přicházela sice únava po směně, ale na druhou stranu i radost z toho, že mohu tyto děti v počátku jejich života provázet, znovu s nimi poznávat, objevovat, těšit se, prožívat společné okamžiky štěstí, ale těšit je ve chvíli jejich malých trápení a bolístek.

Ale v případě, že bych mohla situaci ovlivnit si, na základě zkušeností, myslím, že především ty děti samotné by si zasloužily v tomto věku především rodičovskou péči a přítomnost a pokud by tedy šlo o kolektivní zařízení, tak menší skupinky a více dospělých, aby ten krásně bezstarostný, pohádkami a fantazií naplněný věk prožily především klidně a radostně, to bych jim všem, nejen těm „svým“ šestadvaceti ze srdce přála.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

BABYRÁDOVÁ,H.; *Symbol v dětském výtvarném projevu*, Brno: Triton ; 1999

KARP.H.; *Nejšťastnější batole v okolí*, Praha: Ikar; 2013

KIŠOVÁ.H.; *Hrátky s batolátky*, Praha: Portál; 2010

MATĚJČEK,Z.; *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*, Praha: Grada ; 2004

MERTIN, V.; GILLERNOVÁ,I.; *Psychologie pro učitelky mateřské školy*, Praha: Portál; 2010

NIELSEN,R.; *Poprvé v mateřské škole*, Praha: Portál; 2005

PRŮCHA.J.; *Předškolní pedagogika*, Praha: Portál; 2013

www.msmt.cz

www.psychologie.dnes.cz

www.rvp.cz

1. Aaa

...

2. bbb

...

ATD.

ZÁVĚR

POUŽITÉ ZDROJE

...

PŘÍLOHY

Příloha č. 1